

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.657003> / Number: 10, p. 8-12, Winter 2019

İSKENDER PALA'NIN ŞAH VE SULTAN ROMANINDA MEZHEP AYRILIĞI VE DOĞURDUĞU SONUÇLAR SECTARIAN DIFFERENCES AND ITS RESULTS BASED ON A NOVEL "SHAH AND SULTAN" BY ISKENDER PALA

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
09.12.2019

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
30.12.2019

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2019

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Aynur Beşkonak
aynurbeskonak@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-1605-0278>

Öz

İskender Pala'nın *Şah ve Sultan* tarihi romanının konusu, Safevi şahı İsmail Şah ile Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim arasındaki mücadeledir. Roman, tarihi şahsiyet olan Şah İsmail ve Yavuz Sultan Selim'i, Türk Devleti'nin bir birine düşman, intikam ateşi, zafer hırısıyla yaşayan iki mağrur hükümdarını tüm gücü ve zaaflarıyla ele alır.

Birçok konularla beraber Alevilik-Sünnilik çatışmasının da konu edildiği romanda iki Müslüman ve Türk hükümdarın siyaset maskesi altındaki mücadelesinin asıl sebebinin mezhep ayrılığı olduğuna ve bundan kaynaklanan karşılaşmanın günah boyutuna vurgu yapılır. Romanda Sünni Osmanlı Yavuz Sultan Selim ile Şii Kızılbaş Safevi Şah İsmail arasındaki mezhep çatışması ve bu çatışmanın doğurduğu sonuçlar, hükmetmek uğruna her şeyi göze alan iki hükümdarın mücadelesi olarak verilir. İskender Pala, iki Türk, iki Müslüman Devlet lideri arasındaki bu mücadelenin her ikisinin hayatını nasıl değiştirdiğine, mezhep ayrılığının doğurduğu acı sonuçlara edebi bir anlatımla ışık tutar. Yazar, görünürde iki hükümdarın iktidar kavgası gibi görünen ama gerçeğinde kardeşin kardeşle savaşı olan Çaldıran Savaşı'nın vahimlik boyutunu, kardeşin kardeş katili olduğu Hasan ve Hüseyin üzerinden somutlaştırır. Pala, yalnız siyasetin doğurduğu ağır sonuçları dokunaklı bir şekilde yorumlar.

Bu çalışmada İskender Pala'nın *Şah ve Sultan* romanında Safevi hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim arasındaki siyaset maskesi adı altında yürütölen mezhep çatışması, çeşitli kaynaklardan da faydalanılarak incelendi.

Anahtar Kelimeler: Safevi, Osmanlı, Şiilik, Sünnilik, Mezhep Ayrılığı, Çaldıran Savaşı

Abstract

The subject of Iskender Pala's historical novel "Shah and Sultan" is about the battle between the Safavid shah Ismail Shah and Yavuz Sultan Selim Sultan of the Ottoman Empire. The novel describes these two powerful historical figures as victory ambitious enemies, with all their weaknesses and strength. The novel, where the conflict between Alevism and Sunnis is also discussed, talks about the fact that growing tension and conflict behind the political mask between these two Muslim and Turkish historical figures, was actually the difference between the sects.

In the novel, the sectarian conflict between the Sunni king Yavuz Sultan Selim-Sultan of Ottoman Empire and the Shiite Kizilbash Safavid Shah Ismail, and the consequences of this conflict are given as unnecessary struggle of two rulers who risk everything for the sake of ruling. Iskender Pala sheds light on how this struggle between two Turks and Muslim State leaders changed both their lives and consequences of sectarian separation. The author embodies the fatal dimension of the Chaldıran War, which appears to be the power struggle of the two rulers, but in fact was the war of the Two Brothers. Pala mentions the consequences of the wrong policy.

We used various sources to analyze Iskender Pala's historical novel "Shah and Sultan" where the sectarian difference was the main reason of the conflict.

Key Words: *Safevi, Osmanlı, Shiism, Sunnism, Separation of Religion, Battle of Chaldıran*

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Beşkonak, A. (2019).). *İskender Pala'nın Şah ve Sultan Romanında Mezhep Ayrılığı ve Doğurduğu Sonuçlar*. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:10, Winter, p. 8-12

1. GİRİŞ

İskender Pala'nın *Şah ve Sultan* romanı Safevi Devleti'nin hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim arasındaki mücadeleyi ele almaktadır. Roman, tarihi bir roman olduğu için yoğun bir bilgi ve derin bir araştırmanın sonucu olduğu bir gerçektir. Ama tarihe dayanarak kaleme alınan eserde yer yer Şah İsmail ve Sultan Selim, ister insani, ister siyasi konuda tarihten bilinen bilgilerin dışına çıkılarak "resmedilmiştir". "Hiçbir romanını tarihi ve yaşanmış vakayı olduğu gibi dikkatlere sunduğunu iddia edemeyiz. Gerçek dediğimiz şey, değişikliğe uğrayarak edebi eserin dünyasına girer" (Aktaş, 2005: 15). Yazar, romanı kurgularken bazen objektiflik konusunda eşit mesafede dururken, bazen de yazarın bir tarafı itibarsızlaştırdığı, diğer tarafı yücelttiği, idealize ettiği görülür. Bundan dolayı, tarihi olayları ve şahsiyetleri konu eden romanın tartışmaların odağında olan bir eser olması kaçınılmaz gerçeğe dönüşür. Eserde tarihi gerçekliklerin olduğu gibi yansıtılması ya da çarpıtılması, yazarın hem Şah'a hem de Sultan'a eşit mesafede kalabil(me)mesi tarihi açıdan işin bilimsel boyutudur. Fakat edebi açıdan bakıldığında tüm anlatılanlar kurgunun bir parçasıdır: "Roman da, tarih de 'gerçeğe' bakar; ancak tarihçi; 'gerçeğe' bakarken 'objektif' olmak zorundadır. Oysa romancının böyle bir kaygısı yoktur" (Tekin, 2017: 66). Zaten *Şah ve Sultan*, bir tarih kitabı değil tarihle edebiyatın harmanlandığı edebi bir çalışmadır ve doğru olan da değerlendirmenin bu yönde yapılmasıdır.

Eserin ana kahramanları tarihi şahsiyet Safevi Devleti'nin ilk hükümdarı Şah İsmail ve Şah İsmail'in çağdaşı, dokuzuncu Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'dir. Türk Devletinin birbirine düşman iki mağrur hükümdarının hırsına, ihtirasına, edebi bir şekilde ayna tutan roman, yenilmezliğin sembolü olan iki güçlü karakter, iki hükümdar arasındaki çekişmeleri, kurgusal bir yolla anlatır: "Son birkaç yılda yaşananlar, Selim ile İsmail'i birbirinin karşısına koymuştu. İkisi de aynı dehaya sahipti ve ikisi de cihangir olmak istiyordu. İkisinin de artık değerine tahammülü yoktu ve ikisi de kendi varlığını diğerinin yokluğunda görmeye başlamıştı"¹ (Pala, 2018: 61). Tarihi kaynaklardaki bilgiler de iki hükümdarın birbirine tahammülsüzlüğünden haber verir: "1512'de babasını tahtan indirip yerine geçen I. Selim, kardeşlerini bertaraf edip konumunu sağlamlaştırdıktan sonra Kızılbaş ve Safevi meselesinin çözümünü öncelikli gündem olarak belirledi" (Küpeli, 2014: 61); "Yavuz, önceden Safevilerle kesin olarak savaşmaya ve bu devleti ortadan kaldırmaya karar vermişti" (Budak vd., 2002: 450).

Romandaki olaylar "Osmanlı ve Safevi devletlerinin bu mücadelesi genellikle mezhep ayrılığına dayandırılmıştır" (Küpeli, 2014: 56) tarihi bilgisinde de olduğu gibi iki Müslüman hükümdarın siyasi ve mezhep çatışması ve bu çatışmanın doğurduğu sonuçlar üzerine şekillenir. Majid Khadduri (aktaran Küpeli, 2014), "şeriatı göre Müslüman bir devletin bir diğer Müslüman devlete karşı savaşabilmesinin yegâne şartı ilahi yasaları uygulamak veya bunun ihlalini önlemektir" yorumunu yapar. Oysa "Şah da, Sultan da ömürleri boyunca küffar ile savaşmadılar. Her ikisi de Müslümanlar ile savaşmışlar ve Müslüman kanı döktüler" (s. 355). İşin en vahim tarafı İslam'ın geleceğini belirlemek için vuruşacak olan Şah'la Sultan'ın ordusunda Hıristiyan birliklerinin olmasıdır: "Peki o halde Şah'ın ordusunda Kafkas kavimlerinden prensler ile onlarla aynı dini taşıyan Hıristiyan birliklerin ne işi vardı? Keza Sultan'ın ordusunda Rumeli beyleri ile onların kumanda ettikleri küffar birlikleri yarın neyin uğruna savaşacaklar ve öleceklerdi?" (s. 209). Ne yazık ki "ordularında Hıristiyanları savaştırmaktan geri kalmayan ve kâfirlere Müslüman kanı döktüren" (s. 377) Şah da, Sultan da kendi savaşlarında kendilerini haklı bulurlar.

Tarihi kaynaklarda da mezhep ayrılığının Osmanlı-Kızılbaş siyasetinin ayrılmaz bir parçası olduğu görülür: "Osmanlı Devleti'nin XVI. yüzyıl boyunca Kızılbaşlara karşı takip ettiği siyasetin bir benzeri İran'da Sünnilere karşı uygulanıyordu. Daha Şah İsmail zamanında pek çok Sünni, Şiiliği kabul etmeye zorlanmıştı" (Küpeli, 2014: 66). Dolayısıyla, siyasi çekişmeler mezhep ayrılığını, mezhep ayrılığı da siyasi çekişmeleri alevlendirir ve durum tahammül edilemez hal alır. Günün birinde yollarının kesişeceğinin farkında olan Şah'ın da, Sultan'ın da birbirlerinin yolu üzerindeki engeller gün geçtikçe artmaya başlar: "En çetin engel, siyasi gerekçelerin iman bahisleri ile harmanlanmaya başlamasıyla kendini gösterdi. Halkın dilinde Sünni yahut Kızılbaş kelimeleri daha fazla telaffuz edilir olmuştu. Kısa zamanda Sünnilik, Şah için Batı Anadolu davasınının, Kızılbaşlık da Şehzade için Doğu Anadolu siyasetinin adı oluverdi" (s. 61). Sultan'ın ordusu içinde Safevi ülkesine doğru ilerleyen Can Hüseyin de siyasi bir mücadele adı altında yapılan bu seferin içinde mezhep ayrılığının payı olduğu düşüncesindedir:

¹ Pala, İskender (2018). *Şah ve Sultan*. İstanbul: Kapı Yayınları. (Alıntılar ve sayfa sayıları bu baskıya aittir).

“Sultan seferin başlamasından bu yana Osmanlı ile Safevi devletleri arasında siyasi bir mücadele olduğunu söylüyor, Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasında savaş olacağını dillendirmiyordu. Kulağımıza gelen bilgilere göre ise Şah’ın Kızılbaş tebaası ve askerleri, eğer karşılaşma olursa Sünnileri yeryüzünden silmek için yemin ettiklerini her yerde söyleyip dururlarmış” (s. 166).

Oysa soyut bir gerçek olan inanç, temel özgürlüklerden biridir ve bir düşünceye gönülden bağlanma durumudur. İster manevi, ister, ruhani, isterse de mistik boyutta olsun, her kesin bir inancı vardır. “İnsan, bir inancı olmadan yaşayamaz. Yani herkesin bir inancı vardır” (Fromm, 1997: 104). İnanç özgürlüğünün ihlal edildiğine dikkat çeken romanda Tanrı sevgisine yönelmenin “yönüne” ve “tarzına” müdahale etmeye kalkışan Şii Şah İsmail ve Sünni Sultan Selim, mezhep ayrılığına saygı duymak ve bu durumu kabullenmek gerektiği gerçeğine karşı çıkarlar. Bu karşı çıkmanın içindeki çelişki, durumun anlamsızlığını gözler önüne serer: “Garip olan oydu ki Hz. Ali ile Muaviye arasında yaşananlar yaşandığında Türkler Müslüman bile değillermiş. Daha garibi de Şehzade’nin Hz. Ali’ye olan aşırı sevgisi idi” (s. 132). Bu durumda iki hükümdar arasındaki çekişmede tek gerçek, birisinin kendi varlığını diğerinin yokluğunda görmek olduğuydu.

Romanın “ben” anlatıcısı, okuyucuyu olayların iç yüzüyle ilgili şu bilgileri verir: “Kıble-i Âlem Efendimiz’in hakikatte istediği şey Sünniliği ortadan kaldırmaktan ve yasaklamaktan ziyade siyasi bir itaatsizliğin önüne geçmektir. Ama işler onun istediği gibi yürümedi. Başlangıçta siyasi olan bu karar halifelerden bazıları ve Tebrizli muannit Kızılbaşlar tarafından inanç baskısına dönüştürüldü” (s. 55). Fuat Köprülü’nün de bu tarihi durumla ilgili yorumu aynı yödedir. Köprülü (2004: 231), “Asırlarca süren Osmanlı-Safevi harplerinin, kaç yüz yıllık Sünni-Şii mücadelesini büsbütün ateşlendirdiği hakkında Barthold’un ileri sürdüğü fikir, tamamıyla doğrudur” söyler ve ekler:

“Safevi Hanedanı, şark ve garplarındaki Sünni Türk devletlerine mukavemet edebilmek için, İran’da Şiiliği bir devlet mezhebi şekline sokmağa ve İran’ın Sünni mıntıklarına da zorla kabul ettirmeğe mecbur idiler. Tamamıyla siyasi bir mahiyette olan bu harekete karşı, Osmanlı Devleti’nin Sünniliği şiddetle iltizam etmesi ve Safevilerin Anadolu ve Rumeli’deki kuvvetli propagandasına en sert vasıtalarla mukabelede bulunması zaruri idi. Din boyası altında saklanan bu hareketler, hakikatte, siyasi menfaatlere dayanan tarihi zaruretlere başka bir şey değildir” (Köprülü, 2004: 231).

Romanın ana kahramanı durumundaki Kamber Can, Şah’la Sultan arasındaki düşmanlığın derinleştiğinin farkındadır. O, nefrete dönüşmüş bu öfkenin sonunu tedirginlikle merak eder: “Acaba hem ruhani ve mistik bir lider hem de acımasız bir hükümdar olan Şah ile devletleşmiş bir yapının efendisi ve pervasız bir yönetici olan Sultan Selim arasındaki mücadelenin sonu nereye varacaktı?” (s. 171). Her iki hükümdar, birbirilerine karşı üstünlüklerini savaş meydanlarından önce karşılıklı mektuplaşmalarla, birbirilerine fesahat içeren yazışmalar, şiirlerle başlatırlar: “Gökkubbenin hiçbir döneminde bu iki hükümdar kadar sözün kanatlarında yedi iklim dört bucağı dolaşmaya hevesli adam bulunamazdı” (s. 179). Kin, nefret, tehdit ve hakaret içeren bu yazışmalar, iki hükümdarı savaşa doğru götüren yola döndürür ve “gidişat oydu ki bu savaşta top, tüfek, kılıç, hile, söz, şiir her şey kullanılacak ve bir zamanlar Emir Timur ile Sultan Yıldırım Bayezit arasında paylaşılamayan dünya yeniden sahiplenilmeye çalışılacaktır” (s. 166). Sonuç olarak: “Şehzade, Anadolu’da Türk birliğini sağlamaya çalışan atalarının başarılarına karşı Şah’ı bir tehdit olarak görüyor ve ülkesinin doğusunda büyüyen bu tehdidin önüne geçmezse batısının da gün gelip elden çıkacağını düşünüyordu” (s. 60). Bu düşünceyle Yavuz Sultan Selim, Safevi ülkesine doğru ilerlemeye başlar. “Bilindiği gibi Yavuz Selim’in maksadı Safevi devletine kuvvetli bir darbe vurmaktır değil, bu devleti büsbütün ortadan kaldırmaktır. Kahramanımız Şah İsmail’e gelince, o galibiyetten emin olmadığı için Selim ile karşılaşmak istemiyordu” (Sümer, 1976: 37).

İki hükümdarın yıllar öncesinden başlayan mücadeleleri, hırslar ve öfkenin doğurduğu Çaldıran Savaşı ile alevlenir. “İran’da Hoy şehrinin Kuzey-Doğusundaki Çaldıran’da karşılaşan Osmanlı ve Safevi ordularında aynı dil konuşuluyordu. Bunların çoğu aynı ülkenin, aynı bölge ve yörelerin, aynı boy ve obaların çocukları idiler. İki taraf da “Allah Allah” diyerek yiğitçe döğüştü” (Sümer, 1976: 36). Çaldıran Savaşı, kökleri aynı olan iki milletin, Türkün Türk’le, Müslümanın Müslümanla, kardeşin kardeşle savaşıdır: “Yarın göğüs göğse çarpışacak bu iki asker, hiç şüphesiz dünya Türklüğünün ve Müslümanlığın kaderini çizicekleri; ama gelin görün ki ikisi de yine Türk ve yine Müslüman’dı” (s. 194). Yazar, romanda hiç kâfirle savaşmayan her iki hükümdarın bu yönüne sıklıkla dikkat çeker: “her ikisi de hiç Haçlılarla savaşmamışlardı ve böyle bir hedefleri de yoktu. İla-yı kelimatullah’tır diye

Allah'ın dinini böyle mi yaymak gerekirdi?" (s. 194), "Şah da, Sultan da ömürleri boyunca küffar ile savaşmadılar. Her ikisi de Müslümanlar ile savaştılar ve Müslüman kanı döktüler" (s. 355).

Pala, iki hükümdarın siyaset maskesi altındaki mücadelesinin asıl sebebinin mezhep ayrılığı olduğuna ve bu karşılaşmanın günah boyutuna vurgu yapar: "Acaba Şah ve Sultan, yarın birbirlerini kıracak bu iki ordunun diğerine saldırırken onu siyasi sebepler yüzünden değil de dinsizlikle, zındıklıkla itham edişinde vebal sahibi olacaklar mıydı?" (s. 193). Yazar, her iki tarafın aynı köke, aynı dine, aynı inanca ve aynı ruha sahip olmasını dokunaklı bir şekilde yorumlar. Binlerce asker Çaldıran'da vuruşup belki de yarına çıkamayacaktı: "Garip ama her iki tarafta da gidilecek yerin adı cennetti" (s. 192). "gözüne uyku girmeyen herkes şu anda aynı dinin aynı Allah'ına yalvarıyorlardı" (s. 193). Yazar, Kamber Can, Aka Hasan ve Can Hüseyin'in yorumuyla olayların trajik yüzünü ortaya koyar. Kamber Can, Şah'la Sultan arasındaki öfkenin doğurduğu acı sonucun anlamsızlığına dikkat çeker:

"Düşünmeden edemedim, yarın şafakla birlikte söyleyecekleri nutuklarda on binlere uğruna ölmeyi emredecek olan Şah ve Sultan bu konuda acaba ne düşünüyorlardı? İki de savaştı ve cesur iki kardeş idiler; bunda şüphe yoktu, iyi de neden birbirleriyle savaşıyorlardı ki? ... Bir an, Şah ile Sultan'ın güçlerinin tek sancak altında birleştiğini ve yekvücut olarak dünyaya hükmettiğini hayal ettim. Ama hükümdar hangisi olacaktı? Şah mı Sultan mı? Yarın işte bunun için iki dolu testi birbirine çarpacaktı. Ve elbette biri kırılacaktı!.. Sıfatların ne önemi vardı. Önemli olan isimdi. Hasan mı Hüseyin mi?!.. Selim mi İsmail mi?!.."

(s. 194). Şah'ın yanında yer alan Aka Hasan da aynı fikirdedir: "Yarın şu sahrada dökülecek kanın rengi de akışı da birbirinden farklı olmayacak. ... Şah olmuş yahut Sultan; sıfatların ne önemi var. Önemli olan isimdir. Hasan mı Hüseyin mi? Selim mi İsmail mi?!.."

(s. 208). Kamber Can da, Aka Hasan da, Can Hüseyin de kardeşle kardeşin karşı karşıya geldiği bu vuruşmanın merdane olmayacağı düşüncesiyle kahrolurlar. İkizi Aka Hasan Şah'ın ordusunda olan, kendisi Sultan'ın yanında yer alan Can Hüseyin, Çaldıran Savaşı'nda kardeşle kardeşi yüz yüze getirenlere sitem eder: "Müslüman ile Müslüman savaşıyor, Anadolu Türkleri iki ordu çıkarıyor, adı "gaza" oluyor, kardeşimle beni karşı karşıya getiriyorlardı" (s. 228). Zira o siteminde haklıdır. Çünkü görünürde iki hükümdarın iktidar kavgası gibi görünen ama gerçeğinde kardeşin kardeşle savaşı olan Çaldıran Savaşı, onu kardeşi, can parçası Hasan Can'ın katiline çevirmiştir. Yazar da romanda iki Türk Devlet arasındaki yanlış siyaset ve bu siyasetin doğurduğu ağır sonuçları, kardeşin kardeş katili olduğu Hasan ve Hüseyin üzerinden somutlaştırarak verir.

Çaldıran Savaşı'nda Sultan Selim'in ordusundaki Can Hüseyin, yıllardır ayrı düştüğü, hasretini çektiği, bedeni ayrılrsa da ruhunun ayrılmadığı, canından çok sevdiği, Şah'ın ordusunda savaştan ikizi Aka Hasan'ı öldürür: "Kader, kardeşimle beni vuruşturmak için bana onun sırtını döndürmüştü. O benim için, arkadan görüntüsüyle ölmesi gereken bir Rafızî fedaisiydi o kadar" (s. 228). O, vurduğu kişi tam yere devrilirken dalgalanan saçları arasından gördüğü yüzü kardeşi Hasan'a benzetir. Nitekim kurşunuyla boynundan vurup yere yıktığı süvari bir Rafızî askeri değil, kardeşi, ikizi Hasandı: "Elimle boynunu tutup fişkiran kanı dindirmeye çalıştığım da nasıl da masum ve çaresizdi? Ya o gözlerini açıp bana bakması? O bakışı gözlerimden, o anı hayatımdan silmek, o birkaç saniyeyi hiç yaşamamış olarak şu hayata devam etmek için neler vermezdim?" (s. 229). Ama kader, ağır hükmünü Can Hüseyin'in yüzüne tokat gibi çarparak okunmuştu. Kardeşi Hasan, gözlerinin önünde, ellerinin arasında, başı dizlerindeyken son nefesini verir: "Ben onun yüzünü okşuyordum ve o, dizlerimde son nefesini veriyor, "Hüseyin, bir daha gitme!" diyordu. ... Çaresizlikle, Hasan'a yardım edemeyişimin ağırlığıyla etrafıma baktım. Yardım dilenen gözlerle baktım. Çevremde yardıma koşan değil, can almaya koşan insanlar dönüyorlardı" (s. 230).

Kardeşini kendi silahından çıkan kurşunla öldüren ve ikizi olmadan yaşamayı kendisine haram bilen, kardeşiyle birlikte "ölen" Can Hüseyin, savaş alanında kan akıtan insanların aynı soydan, aynı boydan olduğunu, birbirini tanıdığını ve çoğunun bu meydana kardeş katili olduğunu söyler. "O an ben de Hasan'la birlikte öldüm ve koca sahrada savaştan insanları yükseklerde bir yerden gördüm. Meğer bencileyin kaç kardeş diğerini vurmuş başucunda yas tutuyor, pişmanlık duyuyordu" (s. 231). Hüseyin, yalan hesapların alınıp, sahici olmayan hesapların verildiği Çaldıran Savaşı'nı mahşere benzetir. O, hayat ile ölüm arasındaki pazarlıkta kardeşi Hasan'ın canına alıcı olmuştu: "Pazarlık bitmek üzereyken kendimi Hasan ile göz göze buldum. Son bir kez gözünü açtı ve gülümsedikten sonra sonsuza kadar yumdu. Sanırım beni görmüş olmanın sevinç gülümsemesiydi bu. Yıllar yılı çekilen hasretin vuslat

gülümsemesiydi” (s. 231). Oysa Hasan’ı bulmanın ve yıllardır söyleyemediği hasreti söyleyebilmenin heyecanını büyütülmüştü içinde. Hasretle yeniden kucaklaşmak için gün sayarken kardeşi Hasan, kollarında verir son nefesini.

Savaşın doğurduğu acı sonuçla kardeş, kardeşin ölümüne sebep olmuştur ve “ölüm, geri döndürülemez olandır” (Levinas, 2006: 11). Geri döndürülemez olan bu acı gerçek, Can Hüseyin’in hayatının ağır yüküne çevrilir. O, bu yükü ömrünün sonuna kadar kalbinde taşır: “Elbette kurşun attığım Kızılbaş askerinin can palem Hasan olduğunu bilsem tetiğe dokunmazdım. Elbette Hasan ile karşı karşıya gelip yüzlerimizi görsek savaşı oracıkta bırakıp kucaklaşırız; ama bilemedim, parmaklarım kopsaydı, bilemedim!..” (s. 228). Can Hüseyin’in dokunaklı bir şekilde anlatılan pişmanlığı, hüznü, onun acısının boyutunu gösterir.

Düşman saflarında savaşan ve biri diğerinin ölümüne sebep olan Hüseyin’le Hasan, birbirine düşman iki kardeş, iki Türk, iki Müslüman devletin, Safevi ile Osmanlının, Şahla Sultan’ın simgesel ifadesidir, aynı Can Hüseyin’in söylediği gibi: “Biz Hüseyin ve Hasan... İki kardeş... Kader defterinde iki düşman... Tıpkı Sultan ile Şah gibi...” (s. 133). İki Türk Devlet arasındaki yanlış siyaset ve bu siyasetin doğurduğu ağır sonuçları kardeşin kardeş katili olduğu Hasan ve Hüseyin üzerinden somutlaştıran yazar, ayrıca Çaldıran Savaşı’ndan sonra Şah’la Sultan arasındaki durumu Habil ve Kabil örneğiyle de kıyaslar: “Çaldıran yamaçları bugün dünyanın ilk savaşını, Habil ile Kabil’in birbirini boğazlamasını bir kez daha seyretmişti” (s. 218).

Pala, kardeş gibi omuz omuza olmaları gereken iki Türk ve Müslüman lideri karşı karşıya getiren savaşın, mücadelenin yanlış olduğu düşüncesini Can Hüseyin’in dilinden aktarır: “Şah ile Sultan neden omuz omuza değil de karşı karşıya idiler? Hasan’ı öldüren kurşun neden benim tüfeğimden çıkmıştı. Ali ile Veli, Ahmet ile Mehmet arasında neydi bu anlamsız kavganın sebebi?” (s. 360).

Romanlarının birine Sultan Selim’le Şah İsmail arasındaki Çaldıran Savaşı’nu konu eden Kamal Abdulla da bir denemesinde bu savaşın “gereksizliğine” dikkat çeker. Abdulla (2007: 231), Çaldıran Savaşı, Şah İsmail ve Sultan Selim karşılaşmasına “Ele-ele verseydiler, göz-göze baxışsaydılar ve heç danişmadan, dinmeden de hökmen bir-birini anlayacaqdılar. Ulduzlarının barışmağı o biri dünyaya qaldı” şeklinde duygusal yorum yapar.

SONUÇ

İskender Pala, Safevi Devleti’nin hükümdarı Şah İsmail’le Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim arasındaki mücadeleyi ele aldığı *Şah ve Sultan* romanında iki Türk, iki Müslüman Devlet arasındaki yanlış siyasetin doğurduğu ağır sonuçları dokunaklı bir şekilde yorumlar. İki Türk, iki Müslüman devlet ve hükümdar arasındaki yanlış siyasetin en yanlış tarafıysa siyaset adı altında maskelenen Şiilik-Sünnilik çatışması uğruna verilen mücadeledir. Pala, mezhep ayrılığının doğurduğu acı sonuçla Müslümanın Müslüman, kardeşin kardeş kanı dökmesini anlamsız mücadele olarak ele alır, bu durumun vahim yüzünün doğurduğu acı sonucu, kardeşin kardeş katili olduğu Hasan ve Hüseyin örneğiyle dokunaklı bir şekilde somutlaştırır. Yazar, iki Türk ve Müslüman liderin karşı karşıya değil de kardeş gibi omuz omuza olmaları gerektiği mesajını vererek olaylara edebi bir şekilde ışık tutar.

KAYNAKÇA

- Abdulla, Kamal (2007). *300 azerbaycanlı*. Bakı: Mütercim Yayınları.
- Aktaş, Şerif (2005). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Barthold, W. ve Köprülü, M.F. (2004). *İslam Medeniyeti Tarihi*. (3. Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Budak, A., Bilir, Z.F., Özdemir, E., Bolay, B., Aksoy, D., Demir, E., Genberli, R. (2002). *Türkler*. Ankara.
- Fromm, Erich (1997). *Yaşama sanatı*. (A. Arıtan, Çev.) İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Küpeli, Özer (2014). *Osmanlı-Safevi münasebetleri (1612-1639)*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Levinas, Emmanuel (2006). *Ölüm ve zaman*. (N.Başer, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pala, İskender (2018). *Şah ve Sultan*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sümer, Faruk (1976). *Safevi Devletinin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu Türklerinin rolü (Şah İsmail ile halefleri ve Anadolu Türkleri)*. Ankara: Güven Matbaası.
- Tekin, Mehmet (2017). *Roman sanatı 1. Roman unsurları*. İstanbul: Ötüken Neşriyatı.